

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 1

Кривий Ріг
2002

ВІТЧИЗНЯНА ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА ЯК СВІТОГЛЯДНО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В. П. Лисечко

Важливе місце в духовній культурі українського народу посідає вітчизняна філософська думка. Будучи квінтесенцією національного духу, втілюючи й відображаючи різноманітні прояви багатовікового духовного досвіду народу, вона містить у собі і значний педагогічний потенціал. Насиченість вітчизняної філософії педагогічне значимим змістом зумовлена характерною для неї "етизованістю", антропологічною та екзистенціальною спрямованістю. Людина, її життя, внутрішній духовний світ, пошук сенсу життя та шляхів його реалізації завжди були в центрі уваги вітчизняних філософів. Ще з часів Київської Русі філософом вважався той, хто, спираючись на книжні знання, не просто здобув істину про сенс людського існування, а разом з цим, перетворив одержану істину на керівництво у власному житті. Тому філософія мислилась не як абстрактно спекулятивне, замкнене на собі теоретизування, а як любовмудріє. Любовмудріє - це спосіб життя, "мудростное житие", життя в істині. "Когда дух в человеке весел, мысли спокойны, сердце мирно, то все светло, щасливо, блаженно. Сие есть философия» - так роз'яснював суть філософії, її призначення Г.Сковорода. Звідси випливає й особливе місце у вітчизняній філософській традиції принципу самопізнання. Самопізнання розуміється Г.Сковородою та іншими представниками вітчизняної філософської думки не як суто гносеологічний, інтелектуальний акт, а як онтологічний процес, який перетворює саму людину, її буття, повертає її до глибинних основ свого існування.

З цим пов'язане притаманне вітчизняній філософській думці акцентування ролі серця як центру духовного життя людини, як рушійної сили, що визначає шлях її самовдосконалення.

Окреслені вище ідеї вітчизняної філософії, як і інші її надбання, безумовно, мають бути використані в розбудові сучасної

національної системи освіти, в розробці нової методології виховання, яка ґрунтувалася б на гуманістичних цінностях. Вироблення стратегії і тактики розвитку сучасної української школи можливе лише на основі опрацювання нової філософії освіти, яка, зокрема має враховувати той внесок у розвиток національної філософії освіти, який був зроблений відомими вітчизняними мислителями - філософами. Для багатьох з них, і в першу чергу слід назвати імена Г. Сковороди та П. Юркевича, був притаманний великий інтерес до педагогічних проблем, які вони ставили і розглядали в контексті своїх філософських ідей. Їх підхід до проблем педагогіки виявляється дуже близьким до тих пошуків нової парадигми освіти, які здійснюються в сучасній педагогічній науці.

Наприклад, актуальною є критика П.Юркевичем власне раціоналістичного тлумачення людини та її виховання, яке було характерне для просвітницької філософії XVII - XIX ст. і яке збіднювало і спрощувало духовний розвиток людини. П.Юркевич відстоює розуміння людського духу як раціонально емоційно-вольової цілісності. Ідея союзу розуму та серця, яку відстоював П. Юркевич, проклала шлях до подолання власне раціоналізованих схем виховання, націлювала на формування культури морального розвиненого серця, тобто формування людини, здатної до глибинного, морально-душевного спілкування з іншими людьми.

Ці ідеї нашого видатного мислителя допомагають осмислити шляхи гуманізації освіти та підготовки до педагогічної гуманістично зорієнтованої діяльності майбутнього вчителя.

Сучасна педагогічна освіта надмірно реалізована та вербалізована, з неї вилучений афективно-емоційний компонент, що приводить до формування, можливо, і професійно-компетентних, але духовно бідних індивідів.

Виходячи з ідеї серця як морально духовного витoku людських вчинків, П.Юркевич, полемізуючи з М.Чернишевським, аргументовано не погоджувався з тлумаченням людини як лише природно-егоїстичної істоти, а моральності як приборкання індивідуалістичних інтересів заради суспільних. У наш час, коли в суспільній с відомості поширене утилітарно-прагматичне

тлумачення добра, а моралі лише як засобу, що забезпечує співжиття егоцентричних суб'єктів, важливою є думка П.Юркевича про те, що «людина відчуває живу потребу доповнювати себе іншими людьми» і що з цієї потреби «народжуються моральнісні квіти товариськості, щирості, відвертості, простоти, співчуття й жалю до нещасних».

П.Юркевич тут виступає як яскравий представник традицій вітчизняної філософії, яку на наш погляд, можна охарактеризувати як філософію співстраждання та співчуття, яка вчила людину пізнавати та жити «всім серцем». Звідси й розуміння навчання й виховання не як холодного, суто розумового, відхиленого від живого суб'єкта акту, а як процесу пристрасного шукання життєвої істини, теплого, емоційно насиченого, глибокого особистісного діалогу, в якому вчитель виступає не як вчений-схоласт, витончений термінолог-логіцист, а як просвітлюючий проповідник, подвижник.

Педагогічний процес при такому підході постає як індивідуалізований, цінністю змістовний, смисловонасичений у кожному акті взаємодії його учасників. Педагогічне спілкування тоді передбачає не лише здатність до передачі знань, яка заснована на повідомленні, а передбачає також постійний розвиток здібностей педагога і його вихованців до взаємного розуміння, до особистісного спілкування. Розвиток здібності до розуміння внутрішнього світу іншої людини стає одною з головних задач формування майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, на реалізацію якої має бути спрямована і його гуманітарна загальнокультурна підготовка. З погляду на це має бути осмисленим і місце філософії в системі підготовки вчителя. Філософія стає важливим фактором духовного виховання та самовиховання особистості тоді, коли вона розглядає свої проблеми як власні екзистенціальні проблеми особистості.

Але екзистенціальна орієнтація курсу філософії передбачає й певну перебудову її методичної основи, зокрема, підриєдомінуючої у студентів установки на філософію як на певний вид наукового знання та засвоєння її як певної завершеної сукупості знань. Репродуктивно-інформаційний тип інтелектуальної

діяльності освоєння філософії обмежує її можливості як чинника духовного розвитку особистості. Тому задача викладача, який прагне використати потенціал філософії для розвитку духовних здібностей студентів, полягає не лише в змістовній переорієнтації курсу, а й в створенні в процесі спілкування з студентами атмосфери відкритого діалогу, поваги до права на власну думку, духовної довіри.

Зв'язки з вітчизняною філософією та педагогікою, вплив ідей видатних українських філософів на розвиток національної педагогічної думки, шляхи використання гуманістичного потенціалу вітчизняної філософії в системі підготовки вчителя української школи - це питання, які чекають свого подальшого дослідження в процесі розробки сучасної національної філософії освіти.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Г о р с ь к и й В.С. Історія української філософії. - К., 1996.
2. С к о в о р о д а Г. С. Повне зібрання творів: У 2 т.- К., 1973.
3. Ю р к е в и ч П. Вибране. - К., 1993.

ДО ПИТАННЯ ПРО ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ

Л. Р. Шпачук
І. А. Кравцова

Аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої висвітленню питання про шляхи активізації навчання молодших школярів, дозволяє виділити основні, за визначенням О.Я.Савченко, магістральні з них, як-от проблемний підхід у навчанні та самостійна робота учнів